

Utjevningsmandater på 1 – 2 – 3

Av Bernt Aardal

Mange gir uttrykk for at de synes utregningen av utjevningsmandater ved stortingsvalg er vanskelig å forstå. Fordelingen av mandatene på partiene er ikke så vanskelig, men hvordan man kommer fram til hvilke fylker og kandidater som får utjevningsmandater er vanskeligere. La meg forsøke å forklare dette så enkelt jeg kan.

Punkt 1. Hvor mange utjevningsmandater skal partiene ha?

I tabell 1 viser jeg hvor mange distriktsmandater og utjevningsmandater de enkelte partiene fikk ved stortingsvalget i 2017. Dette er utgangspunktet for våre beregninger.

Tabell 1. Oppslutning og mandatfordeling ved stortingsvalget i 2017

Mandatfordeling for hele landet							
Stortingsvalg 2017. I alt: 2945352 stemmer							LSq = 3.24
Sainte Laguë - 1.4 - 4.0 - 150 - 19							
Parti	Stemmer	Prosent	Distrikt	Utjevning	Sum	Diff. 2017	Prop.
Rødt	70522	2.4	1	0	1	0	-1.81
MDG	94788	3.2	1	0	1	0	-2.61
SV	176222	6.0	5	6	11	0	0.51
A	800947	27.4	49	0	49	0	1.59
V	127910	4.4	4	4	8	0	0.33
KrF	122797	4.2	3	5	8	0	0.53
SP	302017	10.3	18	1	19	0	0.94
H	732895	25.0	42	3	45	0	1.63
FrP	444681	15.2	27	0	27	0	0.78
Andre	54057	1.9	0	0	0	0	-1.90

Av de 19 utjevningsmandatene fikk SV 6, Venstre 4, KrF 5, Senterpartiet 1 og Høyre 3. Jeg skal altså finne ut hvor i landet partiene får sine utjevningsmandater. Det første jeg må beregne er de fem partienes restbrøker i alle fylkene.

Punkt 2. Restbrøk – hva er det?

En restbrøk er rett og slett det antall stemmer et parti står igjen med etter at distriktsmandatene er fordelt. Har partiet ikke vunnet noe mandat, er restbrøken lik stemmetallet ved valget.¹ Har partiet vunnet ett distriktsmandat, er restbrøken lik stemmetallet dividert på 3.² La oss ta Finnmark som eksempel. I 2017 var valgresultatet som vist i tabell 1.

¹ Man skal altså ikke dele på 1,4 som gjøres ved partifordelingen av mandater.

² Fordelingen skjer ved en oddetallsmetode som kalles Saint-Laguës metode.

Tabell 1. Stortingsvalget 2017 i Finnmark

Mandatfordeling							
Stortingsvalg 2017							LSq = 19.94
Finnmark							
Sainte Lagués metode - 1.4 - 4 mandater							
Parti	Stemmer	Prosent	Mandat	Mandatnummer	Siste	Margin	Prop.
R	602	1.5	0				-1.5
MDG	836	2.1	0				-2.1
SV	3437	8.8	0				-8.8
A	12440	32.0	2	1 3			18.0
V	1644	4.2	0				-4.2
KrF	808	2.1	0				-2.1
SP	5790	14.9	1	4	SP		10.1
H	5600	14.4	0			191	-14.4
FrP	6994	18.0	1	2			7.0
Andre	758	1.9	0				-1.9

Tabellen viser at SV fikk 3437 stemmer, Venstre 1644 stemmer, KrF 808 stemmer, Senterpartiet 5790 stemmer og Høyre 5600 stemmer. Av disse partiene var det bare Senterpartiet som vant mandat. For Senterpartiet blir restbrøken derfor 1930 (5790/3). For de andre partiene er restbrøken den samme som stemmetallet.

Nå kommer det et litt vanskelig poeng. Man kunne godt lagt partienes restbrøker til grunn for fordelingen av utjevningsmandatene.³ Da ville størrelsen på restbrøkene avspeile hvor mange velgere det er i fylket, og ikke hvor nært partiet lå an til å vinne et ekstra mandat. Det er stor forskjell på hvor mange stemmer som står bak hvert mandat i de ulike fylkene. I Finnmark stod det i gjennomsnitt 9727,25 stemmer bak hvert mandat i 2017.⁴ I Oslo stod det 20394,5 stemmer bak hvert mandat.⁵ Høyres restbrøk på 5600 stemmer utgjør med andre ord 0,58 deler av et mandat i Finnmark⁶, men bare 0,27 deler av et mandat i Oslo.⁷ For å utjevne de store forskjellene mellom fylkene justerer man derfor partienes restbrøker ved å dividere restbrøkene på det gjennomsnittlige antall stemmer som står bak hvert mandat i vedkommende fylke. I Finnmark blir resultatet slik for de fem partiene som skal ha utjevningsmandat.

Tabell 2. Restbrøker ved stortingsvalget i Finnmark. 2017.

	SV	V	KrF	Sp	H
Restbrøk	3437	1644	808	5790/3=1930	5600
Divisjon	3437/9727,25	1644/9727,25	808/9727,25	1930/9727,25	5600/9727,25
Justert restbrøk	0,3533	0,1690	0,0831	0,1984	0,5757

³ Det gjorde man i perioden 1989-2001 da man hadde 8 utjevningsmandater.

⁴ 38909/4.

⁵ 367101/18.

⁶ 5600/9727,25.

Når jeg har regnet ut de justerte restbrøkene for partiene i alle fylkene, er jeg klar for steg 3.

Punkt 3. Nå kommer det som egentlig er enkelt, men som mange ikke forstår

I tabell 3 har jeg regnet ut restbrøkene for alle partiene. Det er egentlig ikke nødvendig. Det holder med de fem partiene som skal ha utjevningsmandater. Restbrøkene til Rødt, MDG, Ap og FrP kan jeg bare glemme. Ingen av dem skal ha utjevningsmandat. La meg først finne igjen de fem restbrøkene som allerede er regnet ut. I raden merket med rødt i tabell 3 finner jeg igjen .3533 for SV, .1690 for Venstre, .0831 for KrF, .1984 for Sp og .5757 for Høyre.⁸

Restbrøkene til SV, V, KrF, Sp og H samles så i en lang rekke, rangert fra størst til minst. Den største restbrøken er faktisk Høyres 0,5757 i Finnmark. Høyre vinner derfor det første utjevningsmandatet. Så får de fem partiene sine utjevningsmandater alt etter hvor store restbrøkene deres er. I og med at det bare er ett utjevningsmandat i hvert fylke, kan jeg stryke restbrøkene for de partiene som ikke har vunnet mandatet i dette fylket. Det nittende og siste utjevningsmandatet vinnes av Venstre i Nord-Trøndelag med restbrøken 0,0897. Legg merke til at flere av de andre partiene har større restbrøk enn Venstre i dette fylket. Men de andre partiene har fått det antall utjevningsmandater de skal ha når jeg er kommet så langt i prosessen, så deres restbrøker teller ikke.

Tabell 3. Justerte restbrøker for alle partier og fylker ved stortingsvalget 2017.

Restkvotienter - utjevningsmandater										
Stortingsvalg 2017										
Sainte Lagués metode - 1.4 - 4.0 - 150 - 19										
Fylker	Rødt	MDG	SV	A	V	KrF	SP	H	FrP	Andre
Akershus	.3106	.5915	.2826	.3828	.3458	.3721	.3200	.4508	.3441	.3027
Aust-Agder	.0374	.0776	.1187	.2544	.0982	.2942	.2494	.2565	.1728	.0733
Buskerud	.1185	.2156	.4006	.3231	.2938	.2094	.2874	.4300	.2770	.1028
Finnmark	.0619	.0859	.3533	.2558	.1690	.0831	.1984	.5757	.2397	.0779
Hedmark	.0759	.1165	.3433	.4267	.1398	.1079	.2661	.3060	.2345	.1313
Hordaland	.3216	.5263	.3509	.3806	.2181	.2765	.3783	.4144	.4527	.2330
Møre og Romsdal	.0985	.1724	.3127	.3413	.2770	.4908	.3456	.2699	.3566	.2330
Nordland	.2311	.1735	.5602	.4165	.2076	.1943	.2983	.3228	.2633	.1286
Nord-Trøndelag	.0654	.0707	.2015	.2736	.0897	.1079	.3257	.1967	.4598	.0697
Oppland	.1008	.1410	.2780	.4209	.1535	.1261	.2543	.3348	.2449	.0856
Oslo	.3773	.3572	.3339	.4640	.3033	.3846	.3814	.4328	.3436	.2622
Rogaland	.1499	.3336	.5123	.3241	.4582	.3640	.3261	.4153	.3657	.2610
Sogn og Fjordane	.0381	.0681	.1343	.2456	.1223	.1295	.2969	.1862	.2971	.0245
Sør-Trøndelag	.2646	.3506	.2312	.3279	.3656	.2462	.3203	.3735	.3506	.2484
Telemark	.1054	.1235	.2478	.3193	.1337	.2491	.2143	.3346	.2755	.0708
Troms	.1143	.1421	.5058	.2403	.1468	.1322	.2496	.3424	.3039	.0698
Vest-Agder	.0681	.1442	.2146	.3506	.1810	.2104	.3240	.2788	.2853	.1349
Vestfold	.1116	.1761	.2970	.3355	.2304	.2212	.3764	.2584	.3377	.0882
Østfold	.1709	.2085	.3500	.3663	.1929	.3388	.2312	.3807	.2804	.1758

⁷ 5600/20394,5.

⁸ Punktum er den internasjonale måten å skrive null komma på, og det sparer plass i utskriften.

Hvis du vil kontrollere utregningene, kan du sammenligne tabell3 og tabell 4. I den sistnevnte tabellen viser jeg hvor partiene fikk sine utjevningsmandater i 2017.

Tabell 4. Fordeling av utjevningsmandater på partier og fylker.

Stortingsvalg 2017 Sainte Laguës metode - 1.4 - 4.0 - 150 - 19								
Parti	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
Rødt								
MDG								
SV	Nordland	Rogaland	Troms	Buskerud	Østfold	Hedmark		
A								
V	Sør-Trøndelag	Vestfold	Oppland	Nord-Trøndelag				
KrF	Møre og Romsdal	Aust-Agder	Telemark	Vest-Agder	Sogn og Fjordane			
SP	Hordaland							
H	Finnmark	Akershus	Oslo					
FrP								
Andre								